

enumeratione perspicuum est, eos, per quos nobis acquiratur, oportere nobis subjectos esse, vel revera, ut sunt liberi nostri, quos in potestate habemus; item servi, tum nostri, tum aliquatenus etiam alieni, in quibus usumfructum habemus: vel justa nostra opinione, ut sunt servi alieni & liberi homines, quos bona fide possidemus. De quibus singulis cum explicatum est, removetur hinc persona extranea, ut pote per quam excepta causa possessionis, nihil acquiri possit; ac postremo ab acquisitione rerum singularum transitur ad modos, quibus acquirimus res universas.

TEXTUS.

Summa.

Acquiritur vobis non solum per vosmetipos, sed etiam per eos, quos in potestate habetis: item per servos, in quibus usumfructum habetis: item per homines liberos, & per servos alienos, quos bona fide possidetis: de quibus singulis diligentius dispiciamus.

COMMENTARIUS.

1 In potestate). Non dixit in dominio, sed generaliter in potestate, ut uno verbo & filiosfamil. & servos comprehenderet. Nam potestatis verbo, in persona liberorum patris potestas, in persona servi dominum signifi-

(1) L. 5. tit. 17. P. 4.

catur, l. potestatis 215. de verbis signif.

TEXTUS.

De liberis in potestate.

I Igitur liberi vestri utriusque sexus, quos in potestate habetis, olim quidem quicquid ad eos pervenerat (exceptis videlicet castrensis peculiis) hoc parentibus suis acquirebant sine ulla distinctione: & hoc ita parentum siebat, ut etiam esset iis licentia, quod per unum vel unam eorum acquisitum esset, alii filio, vel extraneo donare, vel vendere, vel quoconque modo voluerant, applicare. Quod nobis inhumanum visum est: & generali constitutione emissa, & liberis pepercimus, & parentibus honorem debitum reservavimus. Sanctum etenim a nobis est, ut si quid ex re patris ei obveniat, hoc secundum antiquam observationem totum parenti acquiratur. Quæ enim invidia est, quod ex patris occasione profectum est, hoc ad eum reverti? Quod autem ex alia causa sibi filius familias acquisivit, hujus usumfructum patri quidem acquirat, dominium autem apud eum remaneat (1): ne, quod ei suis laboribus vel prospera fortuna accesserit, hoc in alium perveniens, luctuosum ei procedat.

COMMENTARIUS.

1 Exceptis castrensis peculiis). Peculum in genere nihil

Per quas personas cuique acquiritur.

363

aliud est, quam: Quoddam quasi patrimonium, quod servi & filii familias habent separatum a rationibus dominicis vel paternis. Florente Republ. peculum filiifam. uniusmodi fuit. Nam ut servus domino, ita filius patri cuncta pleno jure acquirebat: idemque plane jus & in corpus & in bona liberorum pater habebat, quod dominus in servos; cuius rei inter alios testis locuples est Dionys. Halicarnassensis lib. 8. Romani, inquit, proprium nihil possident, quandiu patres eorum in vita manent: sed & pecuniae & corpora filiorum, parentum potestati arbitrioque permissa sunt; omniaque parentibus acquirunt quasi servi. Verum imperatores, ut præmio aliquo adolescentes ad militiae labores invitarent, eorumque sibi conciliarent studia, castrense peculum filiifam. pleno jure concederunt: primum militibus, postea etiam veteranis seu a militia dimissis, infr. quib. non est perm. fac. test. in pr. Ex quo filiifam. in hoc peculio jus ac vicem patrumfamil. obtinere cœperunt, l. 2. de SC. Mac. idque significat Juvenalis satyr. 16. a vers. 52.

...Nam quæ sunt parta labore Militiae, placuit non esse in corpore census,
Omne tenet cuius regimen pa- ter...

Igitur quod ait, olim quidam &c. excipiens peculia castrensa, id ad tempora Julii aut Augusti & sequentia referendum est, l. 1.

(1) L. 6. cum seqq. tit. 17. P. 4.

de testam. milit. d. pr. infr. quib. non est perm. fac. test. Postremo, nec multo post, ad exemplum castrensis peculii etiam quasi castrense peculum exceptum, & filiifam. permisum est, §. ult. inf. de milit. testam. Plane hactenus adhuc diu jus vetus patri conservatum fuit, ut si filius intestatus decessisset, bona castrensa pater jure peculii occuparet, l. 2. de castr. pec. de quo plura alibi.

2 Sine ulla distinctione). Cætera peculia adquirebantur patri sine ulla distinctione profectitii scil, vel adventitiis peculii, proprietatis & ususfructus, inter quæ primus Justinianus est, qui differentiam generali lege introduxit. Ex his porro patet, quicquid filiifam. habet, sive concessione patris, sive partum suo labore, aut aliena liberalitate collatum, id uno nomine peculum filiifam. appellari; atque hoc docendi gratia ex ratione novi juris in duo genera posse dividi, ut dicamus, peculum filiifam. esse vel militare, vel paganum: & utriusque iterum duas esse species inferiores, illius nempe castrense & quasi castrense; hujus profectitium & adventitium. Castrense est:

Quod per occasionem armatae militie filiifam. sibi acquisivit, quo quid contineatur docent, l. 11. de castr. pec. l. 1. C. eod. (1) Quasi castrense est: Quod in toga operam Reipubl. navans filiifam. sibi paravit, puta ex professione liberalium artium, ex officiorum publicorum emolumentis, ex pa-

trocinis causarum, & urbana illa inermique militia, l. 4. l. 14. C. de adv. div. judicior. (1). Liberalitatem quoque a Principe in filium fam. collatam instar castrensis peculii haberi placuit, l. 7. C. de bon. quæ lib. in pot. Utrumque hoc genus ita proprium filiis fam. esse placuit, ut de eo statuere possit non secus, ac si paterfamil. esset, d. pr. infr. quib. non est perm. fac. testam. l. 1. §. 15. de collat. (2). Profectitium peculium est: Quod a patre, sive contemplatione patris ab aliis ad filium fam. profiscitur (3). Adventuum: Quod nec a patre, nec contemplatione patris, sed aliunde filiis fam. obvenit, sive id laboribus suis acquisivit extra causam armata aut togatae militiae, sive prospera fortuna ei accessit, puta ex maternis maternive generis hæreditatibus, lucris nuptialiibus, legatis & hæreditatibus amicorum, L. 6. C. de bon. quæ lib. v. hoc text. in fin. (4). Illud totum patri secundum antiquam observationem adhuc acquiritur; hujus in universum proprietatis filio data est constitutione Justiniani, solo usufructu patri relatio (5): de quo mox fusius.

3 Alii filio, vel extraneo donare). Consequens hoc omnino rationi antiqui juris. Nam cum utriusque hujos peculii pleno jure pater dominus esset, licere utique etiam ei debuit pro arbitrio de utroque statuere, & quod la-

- (1) Dd. II. 6. v. 7. tit. 17. P. 4.
 (2) D. II. 6. v. 7.
 (3) L. 13. tit. 6. l. 5. tit. 17. P. 4.

- (4) D. l. 13. d. l. 5. tit. 17.
 Part. 4.
 (5) D. l. 5. tit. 17. P. 4.

bore Titii filii acquisitum esset, Mævio donare, vel in proprias rationes convertere.

4 Generali constitutione emissæ). Cum olim bona omnia adventitia non minus, quam profectitia pleno jure patris essent. Constantinus detraxit bona materna, quorum usufructum tantum patri filio proprietatem tribuit l. 1. C. de bonis matern. l. 1. v. l. 2. C. Theod. eod. Deinde alii Impp. idem de aliis bonis statuerunt, l. 6. cum seq. C. Theod. eod. l. 1. l. 4. C. de bon. quæ lib. Postremo Justinianus generali constitutione emissæ: quacunque ex causa filio quid acquisitum esset, quod adventitio peculio attribueretur, id omne ejusdem juris esse voluit, l. 6. C. eod. tit.

5 Si quid ex re patris, hoc secundum antiquam observationem). In profectio peculio nihil Justinianus mutavit: sed quicquid ex re patris filio obvenit, id totum vult patri acquiri secundum observationem juris antiqui. Plane potest nihilominus aliquid commodi ex concessione hujus peculii ad liberos redire, nam & emancipatos sequitur, nisi nominatum ademprum sit, l. 31. §. 2. de don. et bonis patris publicatis, separatur & conservatur liberis, l. 3. §. 4. in fin. de minor. Ait, ex re patris, in d. l. 6. ex substantia patris. Quid igitur dicemus, si quid filio obvenerit, non quidem ex re aut substantia patris, sed

De emancipatione librorum.

2 Hoc quoque a nobis dispositum est v. in ea specie, ubi parens emancipando liberos suos ex rebus, quæ acquisitionem effugiebat, sibi tertiam partem retinebat (si voluerat) licentiam ex anterioribus constitutionibus habebat, quasi pro pretio quodammodo emancipationis: v. inhumanum quiddam accidebat, ut filius rerum suarum ex hac emancipatione dominio pro tertia parte defraudaretur: v. quod honoris ei ex emancipatione additum erat, quod sui juris effectus esset, hoc per rerum diminutionem decresceret. Ideoque statuimus, ut parens pro tertia parte dominii, quam retinere poterat, dimidiam non dominii rerum, sed usufructus retineat. Ita etenim res intactæ apud filium remanebunt, v. pater ampliore summa fruetur, pro tertia, dimidia positurus (1).

COMMENTARIUS.

1 Ex rebus, quæ acquisitionem effugiebat). Id est, ex iis bonis adventitiis, quorum proprietas filio, non patri acquirebatur ex Græcorum Impp. constitutionibus; quo in numero erant bona materna aliaque, de quibus in l. 1. v. l. 4. C. de bon. quæ lib. ut notatum §. præced. n. 4. Cave igitur intelligas peculia castrensis

- (1) L. 15. tit. 18. P. 4.

aut quasi: nam eorum nihil apud patrem emancipatorem **relictum** fuisse ipse Justinianus aperie testatur in l. 6. §. 3. C. de bon. quæ lib. unde hic §. descriptus.

2 Pro **tertia parte dominii, dimidiā ususfructus**). Justiniano duriusculum visum fuit, **liberos**, qui emancipabantur, **specie** honoris tam gravem jacturam rerum suarum pati, ut **tertiā eārum** partem patens manumissor auferret, sibique pleno jure haberet, ut statuerat Constantinus in l. 1. & seq. C. Theod. de bon. matern. Neque tamen æquum putavit, nihil omnino remunerationis in vicem accepti **beneficii** liberos rependere. Qua de **causa** ipse sic statuit, ut pater pro **tertia parte**, quam ex prioribus constitutionibus de bonis filii **matri**nis & lucris nupcialibus **pleno** & **perpetuo** jure dominii **retinebat**, partem dimidiā non dominii, sed ususfructus **consequeretur**; idque locum haberet in cæteris quoque adventitiis, postquam hujus generis bona omnia ejusdem juris esse voluit. Ita factum, ut nec liberi quicquam de **dominio** rerum suarum amitterent, nec causam conquerendi haberent parentes, concessō iis, pro **præmio** emancipationis, fructu tantæ partis honorum.

3 Hoc autem ita obtinere Justinianus censuit, etiamsi **pater** in emancipatione sibi hoc **præmium** non expresse reservaverit, d. l. 6. §. 3. (1); cum tamen peculium profecitum, quod **totum**

(1) D. l. 15. tit. 18. P. 4.

pleno jure patris est, filium emancipatum sequatur tanquam a patre tacite donatum, si pater id non ademerit, l. 31. §. 2. de donat. Differentiæ rationem hanc affert. Joann. Faber, quod præmium emancipationis est ex provisione legis, quæ patri prospexit in peculio, cuius ille adimenti potestate non habebat: in peculio autem profectitio nihil opus fuit provisione legis: quandoquidem ipse pater pro arbitrio suo de eo statuere possit, & qui hoc ipso, quod non adimit, concedere id tacite intelligatur. Cui adde, quod peculii profectitii naturalis possessio penes filium est, adventitii penes patrem, utpote usumfauctuarium: ita illud, si ademptum non sit, quasi ultro a patre relictum, & filio concessum intelligi: in hoc autem, quod pater ipse detinet atque apud se habet, jus suum sibi servare velle, beneficioque uti, nisi inter emancipandum juri suo renunciaverit, vel donatione facta hoc ab sese in liberos transtulerit d. l. 6. §. 5.

TEXTUS.

De servis nostris.

3 Item vobis acquiritur, quod servi vestri ex traditione nascuntur, sive quid stipulentur, sive ex donatione, vel ex legato, vel ex qualibet alia causa acquirant. Hoc enim vobis & ignorantibus, & invitis obvenit. Ipse

enim servus, qui in potestate alterius est, nihil suum habere, potest. Sed si hæres institutus sit, non alias nisi vestro jussu hæreditatem adire potest. Et si vobis jubentibus adierit, vobis hæritas acquiritur, perinde ac si vos ipsi hæredes insituti essetis. Et convenienter scilicet vobis legatum per eos acquiritur. Non solum autem proprietas per eos, quos in potestate habetis, vobis acquiritur, sed etiam possessio. Cujuscunque enim rei possessiōnem adepti fuerint, id vos possidere videmini. Unde etiam per eos usucatio, vel longi temporis possessio vobis accidit (1).

COMMENTARIUS.

1 Dictum hactenus est, quatenus per liberos nostros acquirimus: sequitur de acquisitione per servos, in qua jus vetus per omnia servator traditum a Cajo in l. 10. §. 1. & deinceps, de adq. rer. dom. & huc translatum. Id tale est, ut quicquid servus acquirit, sive ex causa peculii (quod in persona servi unius generis est, nempe quod permissu domini separatum a rationibus dominicis habet, l. 5. §. ult. de pecul.), sive extra eam quacunque ex alia causa, id totum acquitat domino.

2 Ignorantibus & invitis), L. 32. de adq. rer. dom. l. 46. de jur. dot. Hujus autem necessariæ

(1) L. 7. tit. 21. P. 4. l. 3. tit. 29. P. 3. &c. (s)

(2) D. l. 3. vers. Esto.

(3) L. 13. tit. 6. P. 6. (1)

hil agunt, l. 25. §. 4. de adquir. hæred. Hoc autem cur ita placuerit, minime obscurum est, ne scilicet in potestate servi esset, domini conditionem deteriorem facere, ignorantem eum obligando æri alieno hæreditario, quod sæpe excedit vires patrimonii defuncti, l. 6. d. tit. Illud enim notum est, eum, qui hæres efficitur, non tantum acquirere, sed etiam obligari & implicari oneribus hæreditariis.

4 *Et convenienter vobis legatum*). Convenienter non ei, quod proxime procedit de acquisitione hæreditatis, quæ hoc proprium habere dicta est, ut non acquiratur per servum sine jussu domini; sed regulæ initio positæ, quod nempe per servos nobis acquiritur ex omnibus causis. Si ex causis omnibus, igitur & ex causa legati.

5 *Non solum proprietas, sed etiam possessio*). An possessio per servum nobis acquiratur, causa est, cur dubites. Hæc enim res non juris, sed facti est, l. 1. §. 3. & 4. de adq. poss. ea autem quæ facti sunt, non transeunt ad dominum, sed in persona ipsius servi consistunt, l. 44. de cond. & dem. §. 2. infr. de stip. serv. ut proinde dicendum videatur, etiam possessionem in persona servi subsistere debere, nec domino per servum eam acquiri. Verum possessio non corporis tantum, & facti est, sed etiam juris, teste Papin. in l. 49. §. 1. de adq. poss. aut potius, ut idem Papin. in princ. d. l. hoc exprimit, ita fa-

cti est possessio, ut cum de ea acquirenda, retinenda aut transferenda agitur, plurimum ex jure mutuetur: inter quæ hoc etiam est, ut per eos nobis acquiratur possessio per quos res cæteræ, utique si nostro nomine possessionem apprehendant (1).

6 In acquirenda autem per servum possessione, causa peculiaris ab aliis separanda, ut si quidem ex causa peculiari possessionem nactus sit, ea etiam ignorantis domino acquiratur; si extra causam peculii, non nisi scienti: quæ distinctio aperte propinatur in l. 1. §. 5. l. 3. §. 12. l. 24. l. 44. §. 1. de adq. poss. Sed & ratio diversitatis iisdem locis perspicue indicatur: nimur cum ea possessionis conditio sit, ut non nisi animo & corpore acquiri possit, d. l. 3. pr. (2); & licet corpore alieno, animo tamen non nisi nostro, nobisque volentibus, d. l. 3. §. 12. hunc animum nostrum in earum quidem rerum possessione, quas servi ex causa peculiari adipiscuntur quodammodo & in genere saltem concurrere, eosque quasi voluntate nostra intelligi possidere, eo quod peculium eos habere permisimus: in rebus autem non pecularibus nullam omnino voluntatem domini acquisitionem antecedere, ac propterea ad possessionem in his causis acquirendam specialem domini voluntatem certamve scientiam necessariam esse, d. l. 44. §. 1. Sic igitur temperandum erit, sic ubi simpliciter, quem-

(1) L. 3. tit. 30. P. 3.

(2) L. 1. tit. 30. P. 3.

no proprietatis acquiritur (1).

COMMENTARIUS.

1 Quæ de quærendo per servos dominio aut possessione dicta sunt §. præced. ea locum habent, cum quis plenam in servo proprietatem habet. Quod si apud alium ususfructus servi sit, apud alium nuda tantum proprietas, hic ex duabus causis ususfructuario per servum acquiritur, ex re scilicet fructuarii & servi operis, ex cæteris causis proprietario. Idemque juris servatur in eo, qui bona fide servit, ut ex iisdem causis acquirat bona fidei possessori, ex cæteris aut sibi, si liber est; aut domino, si servus: de quibus nunc porro sequitur.

2 *Ex re vestra, vel ex operis suis*). L. 10. §. 3. de adq. rer. dom. l. 21. de usufr. Ex re fructuarii, veluti si servus, cum fructuarius eum dispensatorem fecisset, rem aliquam ex nummis fructuarii comparavit, aut rem fructuarii locavit, pecuniam foeneravit &c. Hic enim res empta, merces locationis, usuræ preunæ creditæ quærentur fructuario, l. 1. C. de rei vind. l. 43. §. ult. de adq. rer. dom. Huc etiam pertinet, si quid donatum aut relictum fuerit servo fructuario, contemplatione fructuarii, l. 12. cum seq. de usufr. Quia vero aditio hæreditatis, licet factum requirat, non est in opera servili, l. 45. de adq. vel omit. hær. non acquiritur fructuario, l. 47. de adq. rer. dom.

TEXTUS.

De fructuaris, & bona fide possessis.

4 *De iis, autem servis, in quibus tantummodo usumfructum habetis, ita placuit, ut quicquid ex re vestra, vel ex operis suis acquirunt, id vobis adjiciatur: quod vero extra eas causas consecuti sunt, id ad dominum proprietatis pertineat.* Itaque si is servus hæres institutus sit, legatumve quid ei, aut donatum fuerit, non usufructuario, sed domi-

(1) L. 3. tit. 29. P. 3. vers. Eupero.

Tom. I.

(2) L. 23. tit. 31. P. 3.